

DWUMIESIĘCZNIK

BIULETYN

INSTYTUTU BADAŃ ORMIAŃSKICH

1

marzec
kwiecień
2018

OD REDAKCJI

Szanowni Państwo,

Mamy przyjemność przedstawić pierwszy numer „Biuletynu Instytutu Badań Ormiańskich”. Naszym zamiarem jest udostępnianie za jego pośrednictwem informacji o działalności naszego instytutu, ale także o wszelkich wydarzeniach związanych z badaniami ormiańskimi w Polsce, jak i za jego granicami. Będziemy też starali się zwracać uwagę na istotne z naszej perspektywy wydarzenia nie dotyczące bezpośrednio samych badań, ale mogące być pomocnymi dla poszerzania wiedzy o współczesnej Armenii i Ormianach. Treści tu zawarte, zapewne w dużej części znajdziecie na innych naszych platformach komunikacyjnych. Jednak zamieszczenie ich na łamach niniejszego Biuletynu ma na celu zgromadzenie ich w jednym miejscu, tak aby ułatwić ponowne dotarcie do nich. Mamy też nadzieję, że pismo nasze stanie się w przyszłości miejscem wymiany myśli, opinii wszystkich zainteresowanych badaniami ormiańskimi w naszym kraju i nie tylko. Jako formę przyjęliśmy dwumiesięcznik publikowany w postaci cyfrowej.

Łączymy życzenia owocnej lektury,

Redakcja

SPIS TREŚCI

3 Instytut Badań Ormiańskich, s. 3

WYWIAD

5 Z dr Hasmik Grigorian rozmawia Paweł Nieczuja-Ostrowski

OPRACOWANIA

8 Były premier, biznesmen i dyplomata - kim jest nowy prezydent Armenii Armen Sargsjan? (Krzysztof Fedorowicz)

9 Republika parlamentarna albo demokracja – w co grają Ormianie? (Krzysztof Fedorowicz)

12 Nikol Paszinian – dziennikarz, polityk, rewolucjonista (Paweł Nieczuja-Ostrowski)

13 Rewolucja to nie wszystko (Krzysztof Fedorowicz)

14 WYDARZENIA

18 PRZEGLĄD PUBLIKACJI

INSTYTUT BADAŃ ORMIAŃSKICH

Instytut Badań Ormiańskich (IBO) jest stowarzyszeniem naukowym, powołanym przez polskich uczonych, przedstawicieli nauk społecznych, zajmujących się problematyką ormiańską. Jego celem jest przede wszystkim rozwijanie i popularyzowanie badań nad Armenią i Ormianami oraz rozwijanie współpracy i integracji środowiska naukowego i osób prowadzących badania w obszarze studiów ormiańskich w Polsce, jak też wspieranie środowiska naukowego i osób prowadzących działalność naukową, edukacyjną, kulturalną i oświatową, zwłaszcza w obszarze studiów ormiańskich.

Pomysł jego utworzenia narodził się we wrześniu 2017 roku podczas interdyscyplinarnej konferencji naukowej „Armenia na przełomie XX i XXI wieku”, która odbyła się w siedzibie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Był on odpowiedzią na potrzebę integracji środowiska i połączenia wysiłków badaczy problematyki ormiańskiej w naukach społecznych, rozproszonych po różnych dyscyplinach i ośrodkach akademickich kraju.

Instytut Badań Ormiańskich został powołany 28 lutego 2018 roku w Gdańsku. Jego rejestracja w KRS nastąpiła 3 kwietnia, co pozwoliło na rozpoczęcie oficjalnej działalności.

Do grona założycieli IBO należeli badacze problematyki ormiańskiej, jak też reprezentanci badań nad mniejszościami narodowymi i migracjami, tacy jak: prof. dr hab. Wojciech Burszta, SWPS, dr hab. Janusz Mieczkowski, prof. US, dr hab. Arkadiusz Modrzejewski, prof. UG, dr hab. Grzegorz Pęcznyiński, prof. UW, dr hab. Adam Pomieciński, prof. UAM, dr Krzysztof Fedorowicz, UAM, dr Renata Król-Mazur, UJ, dr Paweł Nieczuja-Ostrowski, AP, dr Rafał Raczyński, AP, mgr Longin Graczyk.

W skład Zarządu IBO weszli dr Paweł Nieczuja-Ostrowski – prezes, dr hab. Krzysztof Fedorowicz – wiceprezes, dr Renata Król-Mazur – sekretarz. W skład Rady Naukowej IBO weszli: dr hab. Grzegorz Pęcznyiński, prof. UW – przewodniczący, prof. dr hab. Wojciech Burszta, SWPS, dr hab. Janusz Mieczkowski, prof. US, dr hab. Adam Pomieciński, prof. UAM.

IBO posiada stronę internetową: <https://www.armenian-institute-ibo.org/> oraz profil Facebookowy: <https://www.facebook.com/Instytut-Badań-Ormiańskich-2629436727301745>.

(pno)

Zrzutek ekranu strony internetowej Instytutu Badań Ormiańskich (IBO). Na górnym białym pasku znajdują się trzy menu: „O Nas / About Us”, „Nasz zespół / Our Team” i „Kontakt / Contact”. Główna część strony ma ciemnoniebieski tło z widokiem gór i jeziora. W centrum znajduje się logo IBO. Po lewej stronie logo jest napis „Instytut Badań Ormiańskich”, a po prawej – „Research Institute of Armenian Studies”. Pod logo znajduje się krótki opis w dwóch językach: polskim i angielskim.

O Nas / About Us Nasz zespół / Our Team Kontakt / Contact

IBO

Instytut Badań Ormiańskich | **Research Institute of Armenian Studies**

IBO jest stowarzyszeniem naukowym, powołanym w celu rozwoju w Polsce badań współczesnej Armenii i Ormian oraz dla poszerzenia współpracy i integracji środowiska armenologicznego.

RIAS (IBO) is an academic association, created to develop in Poland the research of modern Armenia and Armenians, and for cooperation and integration of the armenological community.

Zarząd IBO

Prezes

**dr Paweł
Nieczuja-Ostrowski**

Doktor nauk o polityce. Adiunkt w Instytucie Historii i Politologii w Akademii Pomorskiej w Słupsku. Autor monografii *Ormianie w Polsce: przeszłość i teraźniejszość* (Toruń 2011). Redaktor naukowy monografii *Armenia: dziedzictwo a współczesne kierunki przemian kulturowo-cywilizacyjnych* (Poznań 2016).

Wiceprezes

**dr hab. Krzysztof
Fedorowicz**

Doktor habilitowany nauk o polityce. Adiunkt w Instytucie Wschodnim Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Autor pierwszej w Polsce monografii poświęconej systemowi politycznemu Republiki Armenii *Transformacja ustrojowa Armenii w latach 1991-2016* (Poznań 2017).

Skarbnik

**dr Renata
Król-Mazur**

Doktor historii. Adiunkt w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Autorka monografii *Miasto trzech nacji. Studia z dziejów Kamieńca Podolskiego w XVIII wieku* (Kraków 2008) oraz *Działalność polityczna arcybiskupa Józefa Teofila Teodorowicza w latach 1888-1923* (Kraków 2013).

Przewodniczący Rady Naukowej IBO

dr hab. Grzegorz Pełczyński, prof. UW

Etnolog, profesor w Katedrze Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Wrocławskiego, kierownik Ośrodka Badań Wschodnich. Założyciel i redaktor naczelny czasopisma „Our Europe. Ethnography – Ethnology - Anthropology of Culture”. Autor monografii *Ormianie polscy w wieku XX. Problem odrębności etnicznej* (Warszawa 1997)

WYWIAD

ROZMOWA Z DR HASMIK GRIGORIAN

Dr Hasmik Grigorian jest antropologiem kultury, pracownikiem Instytutu Archeologii i Etnografii Narodowej Akademii Nauk Republiki Armenii. Była też pracownikiem erywańskiego Muzeum-Instytutu Ludobójstwa Ormian. W kwietniu w Gdańsku prezentowała swoją książkę o ludobójstwie Ormian w 1915 r.

Paweł Nieczuja-Ostrowski: Jak długo zajmuje się pani problematyką ludobójstwa Ormian?

Hasmik Grigorian: Badania nad ludobójstwem są mi bliskie od czasów studenckich. Równoległe ze studiami magisterskimi miałam wyjątkową okazję pracować w Instytucie-Muzeum Ludobójstwa Ormian. W 2012 r. byłam już doktorantem w Instytucie Archeologii i Etnografii i od tamtej pory prowadzę badania problemu masowego uczestniczenia w ludobójstwie Ormian.

Jest Pani autorką książki *Masy i masowa przemoc: udział ludności muzułmańskiej Imperium Osmańskiego w Ludobójstwie Ormian*. Wydaje się to być temat, który nie był dotychczas podejmowany.

- Wcześniej napisane prace poświęcone ludobójstwu Ormian w większości dotyczyły spraw historycznych, a wspomnienia ocalałych i świadków, a także oficjalna dokumentacja, są pełne scen masowej przemocy i zagłady, które oczywiście zawierają informacje o wykonawcach. Ogólnie rzecz biorąc, ten temat był często podejmowany w narracji ustnej, ale nie było kompletnego dzieła odzwierciedlającego całą hierarchię realizacji ludobójstwa Ormian: od struktur państwowych do zwykłych wykonawców, aż po udział kobiet i dzieci oraz ich roli czy też swoistej funkcji.

Jakie główne problemy napotkała Pani przy badaniach i pisaniu książki?

- Jest to prawdopodobnie jedno z najczęściej zadawanych pytań, które budzi zainteresowanie na międzynarodowych konferencjach. Pierwszym problemem, z którym się zmierzyłam jako badacz, było być może przewyciężenie emocji, i uświadomienie sobie, jak bardzo z tego powodu mogłaby ucierpieć naukowa natura moich tekstów. Wtedy zaczynasz kształtować dystans między nimi a tobą, czyli doświadczeniami się zajmujesz. W rzeczywistości jest to bardzo skomplikowany proces.

Dostrzega Pani analogię w udziale zwykłych ludzi w eksterminacji ludności ormiańskiej oraz innych narodów?

- Mogę wskazać podobieństwa z Holocaustem, ponieważ ta kwestia w tym kontekście jest najszerzej zbadana. Pierwszy rozdział mojej monografii poświęcony jest naukowej debacie amerykańskich historyków Christophera Browninga i Daniela Goldhagena. Wielkie zamieszanie wywołało podejście Goldhagena, zgodnie z którym tysiące Niemców uczestniczyło w procesie zagłady Żydów, bowiem kierowali się ideologią antysemicką, zawartą w kulturze niemieckiej. Tak, myślę, że ideologia jest czynnikiem numer jeden, który motywuje tysiące zwykłych ludzi do udziału w procesie realizacji ludobójstwa, ponieważ zbiorowe zachowanie grupy jest często uwarunkowane religijnymi i społecznymi

wyobrażeniami, jest narażone na wpływ ideologii państwowych i religijnych instytucji. Inne czynniki mają dla mnie drugorzędne znaczenie. Jeśli w przypadku Holocaustu tą ideologią był antysemityzm, w przypadku ludobójstwa Ormian była to panturecka narodowo-etniczna ideologia Młodych Turków, która miała na celu ukształtowanie etnonacjonalizmu opartego na tureckiej kulturze.

Jakie są obecne w Armenii główne kierunki badań nad ludobójstwem Ormian w 1915 r.?

- Generalnie, badania nad ludobójstwem Ormian są prowadzone częściej przez historyków niż innych specjalistów (np. etnografów, kulturoznawców, antropologów, teologów). Jednak w ciągu ostatnich lat widoczna jest tendencja do podejmowania badań interdyscyplinarnych, poruszono kwestie płci w badaniach nad ludobójstwem Ormian, a także kwestie religijne, behawioralne, psychologiczne i inne.

Czy badania te różnią w istotny sposób od tych prowadzonych np. w Instytucie Zoriana (Zoryan Institute)?

- Myślę, że jest to nowatorstwo w zasadzie w pytaniach i problemach. Tematy i podtematy zawarte w badaniach, są rzeczywiście poruszane po raz pierwszy, np: uczestnictwo muzułmańskich kobiet i dzieci w ludobójstwie Ormian, rytualizacja przemocy, stosowanie religijnych symboli w aktach przemocy lub, na przykład, typologia seksualnej przemocy.

Negowanie przez państwo tureckie dokonania ludobójstwa na narodzie ormiańskim jest znane. Proszę jednak powiedzieć, czy istnieje, bądź czy jest podejmowana jakakolwiek współpraca między uczonymi ormiańskimi i tureckimi w badaniach nad tą zbrodnią?

- Od 2001 r., kiedy w Genewie utworzono komitet ds. pojednania turecko-ormiańskiego, strona turecka nieustannie apeluje o badania i oceny historii, jednak za każdym razem, gdy projekty miały być realizowane, Turcja je odrzucała. Dlatego też nie zrobiono żadnego praktycznego kroku, jak i nie powołano komitetu historyków. Jednak mimo tego tureccy i ormiańscy naukowcy stworzyli wspólny projekt, który nazwano "Rozmawiając ze sobą". Projekt był poświęcony manifestacji "1915 roku" w zbiorowej pamięci każdego społeczeństwa. W rezultacie wydano książki i zorganizowano wystawy zarówno w Armenii, jak i Turcji.

Jakie opracowania naukowe dotyczące tej zbrodni uznaje Pani za najbardziej wartościowe, również dla polskich uczonych, chcących np. zgłębiać to zagadnienie?

- Badania nad wcześniejszymi ludobójstwami są bardzo ważne, a przede wszystkim dla zapobiegania tego rodzaju kolejnym zbrodniom. W tym przypadku dla mnie, jako antropologa kultury i badaczki ludobójstw, szczególnym priorytetem jest analiza głównych warunków wstępnych procesu ludobójstwa, tj. ideologii religijnej i państwowej, całości struktury społecznej oraz społecznych, kulturowych i etnicznych osobliwości tego ostatniego. Dlaczego? Dla popełniania aktów przemocy bardzo ważne są interpretacje "obcych" w ideologii państwa, jakie zajmuje miejsce w systemie percepcji świata złooczyńcy, jaka jest wobec nich postawa początkowa, bowiem propaganda aktów przemocy jest produktywna, kiedy społeczeństwo, do którego jest ona skierowana, jest oswojone z systemami kognitywnymi osadzonymi w tekstach propagandowych. Dla mnie osobiście najważniejszą książką jest praca Daniela Goldhagena, *Gorliwi kaci Hitlera. Zwyczajni Niemcy i Holocaust* [Red.: W Polsce wydana przez Wyd. Prószyński i S-ka, 1999. Oryginalne wydanie: D. Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners. Ordinary Germans and the Holocaust*, New York, 1996]. Zaś w obszarze problematyki ludobójstwa Ormian proponuję pracę Wahakna Dadriana *Nakaz ludobójstwa: kluczowe elementy konfliktu tureko-ormiańskiego* [Oryginalnie: Vahakn N. Dadrian, *Warrant for Genocide: Key Elements of Turko-Armenian Conflict*, New Brunswick and London: Transaction Publishers, 1999].

Pozwolę sobie na chwilę odbiec od tematu. Jak trafiła Pani do Polski i czy to jest Pani pierwszy pobyt w naszym kraju?

- Po raz pierwszy jestem w Polsce i mam nadzieję, że będzie kolejna dobra okazja, aby odwiedzić ten cudowny kraj. Teraz jestem tutaj, ponieważ otrzymałam zaproszenie od Związku Ormiańskiego w

Gdańsku, aby wygłosić wykład i zorganizować prezentację mojej monografii w dniu 24 kwietnia, w Dzień Pamięci Ofiar Ludobójstwa Ormian. Ogólnie Polska, a zwłaszcza Gdańsk, są obiektem mojego zawodowego zainteresowania, ponieważ naród polski bardzo ucierpiał podczas II wojny światowej. Powszechnie jest znane, że gdy w 1939 r. Niemcy dokonały inwazji na Polskę, polska ludność Wolnego Miasta Gdańska wraz z Żydami została wysłana do nazistowskich obozów koncentracyjnych.

I ostatnie pytanie. Jakie są Pani dalsze plany naukowe?

- Teraz pracuję nad nowym zagadnieniem, które dotyczy sposobów niezbrojnego oporu w latach ludobójstwa Ormian. Badania te bardziej idą w kierunku antropologii kulturowej i opierają się na wspomnieniach naocznych świadków. Moim celem jest ukazanie sposobów przetrwania Ormian w kontekście codziennego życia w czasie ludobójstwa, a także religijnych i kulturowych sposobów oporu, prób zachowania tożsamości itp. Innym tematem, który przyciąga moją uwagę, są zbiorowe samobójstwa podczas ludobójstwa Ormian jako przejaw moralnego oporu.

Bardzo dziękuję za rozmowę.

BIOGRAM

Hasmik Grigorian

Hasmik Grishayi Grigoryan

Հասմիկ Գրիշայի Գրիգորյան

Urodziła się w 1986 roku, w Erywanii. W latach 2004-2010 studiowała na Wydziale Historycznym Państwowego Uniwersytetu w Erywanii, gdzie uzyskała stopień magistra kulturologii (Cultural Study). W latach 2008-2015 pracowała w Muzeum-Instytucie Ludobójstwa Ormian. Doktorat obroniła w 2015 r. w Instytucie Archeologii i Etnografii Narodowej Akademii Nauk Republiki Armenii. Tematem rozprawy doktorskiej był *Problem masowości mordów w ludobójstwie Ormian (badania etnologiczne)* (Ունիագործության գանգվածայնության հիմնախնդիրը Հայոց ցեղասպանության մեջ (ազգաբանական հետազոտություն)). Od 2015 roku pracuje w Instytucie Archeologii i Etnografii NAN RA. Monografia *Masy i masowa przemoc: udział ludności muzułmańskiej Imperium Osmańskiego w Ludobójstwie Ormian* jest jej pierwszą książką (prezentujemy ją w dziale Przegląd publikacji, s. 20)

Inne jej publikacje to m.in.:

- *Suicide as a Form of Marginal Culture Within the Context of the Armenian Genocide*, „MIDDLE EAST. HISTORY, POLITICS, CULTURE”, XVIII, Yerevan 2012, s. 333-341.
- *The "Denary" Executors of the Armenian Genocide: Functional Peculiarities of Women's Participation* (po ormiańsku), „ARMENOLOGICAL ISSUES BULLETIN”, Yerevan 2014, s. 48-60.
- *The Issue of "Rescuers" in the Armenian Genocide Context; Manifestations of Muslim Society* (po ormiańsku), „ARMENOLOGICAL ISSUES BULLETIN” 1(4), Yerevan 2015, s. 99-119.
- *From The Armenian Genocide to the "4-Day War" Cultural Factors of Violence Legalization* (po ormiańsku), „HABITUS. STUDIES IN ANTHROPOLOGY AND ARCHAEOLOGY” 2, Yerevan 2017, s. 163-183.

OPRACOWANIA

Krzysztof Fedorowicz

BYŁY PREMIER, BIZNESMEN I DYPLOMATY - KIM JEST NOWY PREZYDENT ARMENII ARMEN SARGSIAN?

9 kwietnia 2018 roku Armen Sargsjan (zbieżność nazwisk z poprzednim prezydentem Serżem Sargsjanem przypadkowa, obaj nie są spokrewnieni) uroczyście objął stanowisko prezydenta Armenii.

Armen Sargsjan urodził się w 23 czerwca 1953 roku w Erywanii. Ukończył Uniwersytet Państwowy w Erywanii, Wydział Fizyki Teoretycznej i Matematyki. W latach 1976-1984 był profesorem fizyki i założycielem Katedry Komputerowego Modelowania Układów Złożonych na Uniwersytecie Państwowym w Erywanii. Od 1984 do 1991 roku pracownik naukowy visiting, a później profesor na University of Cambridge, Institute of Mathematics of London University.

(fot. źródło: mediamax.am)

Po proklamowaniu niepodległości przez Armenię w 1991 roku przez wiele lat pracował w dyplomacji. Trzykrotnie był ambasadorem Armenii w Wielkiej Brytanii, w latach 1991-1995, 1998-2000 oraz 2013-2018. W latach 1995-1996 był szef Misji Armenii przy UE.

Od listopada 1996 roku do marca 1997 roku pełnił funkcję premiera Armenii. Był jednym z najkrócej urzędujących premierów. Cieszył się autorytetem wśród społeczeństwa jako osoba niezależna i „spoza układu”. Pokładano w nim nadzieje na polepszenie sytuacji materialnej państwa i doprowadzenie do politycznej stabilizacji w Armenii po zakończeniu walk w Górskim Karabachu. Formalnie sam zrezygnował z pełnienia obowiązków premiera z powodów zdrowotnych, faktycznie jednak główną przyczyną rezygnacji był konflikt interesów z ówczesnym ministrem obrony narodowej, Wazgenem Sargsjanem. W jego rządzie na czele ministerstwa spraw wewnętrznych i bezpieczeństwa narodowego stanął Serż Sargsjan, późniejszy prezydent Armenii w latach 2008-2018.

W latach 2000-2013 Armen Sargsjan zajął się działalnością biznesową. Pracował jako doradca takich firm jak British Petroleum, Alcatel, Telefonica, Bank of America Merrill Lynch i innych międzynarodowych korporacji. Na początku 2000 roku stworzył kilka firm inwestycyjnych w Wielkiej Brytanii. Główną spółką grupy był Knightsbridge Investment Fund, którego zarząd składał się z przedstawicieli międzynarodowych organizacji finansowych i banków. Obejmowała ona 25 spółek zależnych w różnych dziedzinach: telekomunikacji, technologii, multimediów, nieruchomości, energii i rolnictwa. W 2009 roku założył fundację Yerevan My Love. W maju 2013 roku jako gość tej fundacji Armenię odwiedził brytyjski następca tronu, Księża Karol. Podróż księcia wiązała się z lobbowaniem działalności brytyjskiej firmy Lydian International, której członkiem był Armen Sargsjan. Firma uzyskała koncesję od władz tego kraju na budowę kopalni złota na górze Amulsar.

Zgodnie z deklaracją Armen Sargsjan posiada trzy rezydencje, dwa mieszkania i majątek wyceniany na około osiem milionów euro.

Krzysztof Fedorowicz

REPUBLIKA PARLAMENTARNA ALBO DEMOKRACJA – W CO GRAJĄ ORMIANIE?

Trwające już ponad tydzień masowe protesty w Erywaniu przeciwko objęciu urzędu premiera przez byłego prezydenta Serża Sargsjana w sposób jaskrawy kontrastują z przeprowadzaną od dłuższego czasu przez armeńskie władze operacją „pogłębionej parlamentaryzacji” systemu politycznego Armenii. Z perspektywy zewnętrznego obserwatora wygląda to na społeczny sprzeciw wobec przekształcenia Armenii w republikę parlamentarną. Czy jednak rzeczywiście Ormianie mają coś przeciwko rozwiązaniom kojarzonym z demokracją? Czy może jednak republika parlamentarna w wersji armeńskiej różni się (lub różnić się będzie) od znanego nam standardu?

System polityczny Armenii w kwestii rozwiązań ustrojowych dokonał radykalnego zwrotu, od republiki prezydenckiej (1991-1995), poprzez republikę prezydencko-parlamentarną (lub semi-prezydencką w latach 1996-2005), parlamentarno-prezydencką (2006-2017) do klasycznej republiki parlamentarnej (od 2018 roku). Tak radykalne zmiany w stosunkowo krótkim czasie ewidentnie dowodzą dużej niestabilności systemu politycznego.

Proces kształtowania konstytucji, uchwalonej dopiero w 1995 roku, trwał zbyt długo i charakteryzował się głębokimi podziałami politycznymi dotyczącymi podstaw ustroju politycznego. Po kilku latach prac, zwyciężyła opcja ukształtowania silnej władzy prezydenckiej w obliczu prowadzonego konfliktu zbrojnego. Przyjęte wówczas rozwiązania konstytucyjne wywarły nieodwracalny wpływ na kształt i funkcjonowanie systemu politycznego Armenii przez następne 25 lat. Dominacja głowy państwa, zarówno formalna jak i nieformalna, stała się znakiem rozpoznawczym systemu politycznego Armenii.

Zarówno pierwsza w 2005 roku, jak i druga nowelizacja konstytucji z 2015 roku miała swoje źródło w ośrodku prezydenckim. To prezydent decydował o konieczności zmian w konstytucji, był czynnikiem inicjującym i sprawczym, i to z grona jego doradców wywodzili się eksperci przygotowujący nowe rozwiązania konstytucyjne. Rola parlamentu ograniczała się jedynie do przyjęcia gotowego projektu konstytucji i wyrażenia zgody na przeprowadzenie referendum. Proces nowelizowania ustawy zasadniczej odbywał się głównie w zaciszu gabinetów przy udziale wąskiej grupy ekspertów i polityków. Brakowało powszechnej informacji o przyczynach, skali i zamierzeniach nowelizacji. Nie uwzględniano (lub też nie zamierzano uwzględnić) zdania i opinii społeczeństwa, które praktycznie zostało wyłączone z tego procesu i w stosownym czasie było jedynie informowane o zmianach, bez możliwości artykulacji swojego zdania. W zasadzie udział społeczeństwa w referendum ograniczał się do aktu powszechnej legitymizacji decyzji podjętych w wąskim gronie w kwestii nowelizacji najważniejszego aktu prawnego.

Nowelizacja konstytucji przyjęta w referendum w grudniu 2015 roku dokonana była pod hasłem „głębokiej parlamentaryzacji” systemu politycznego i przekształcenia Armenii w republikę parlamentarną. Jednak analiza zapisów znowelizowanej ustawy zasadniczej nie wskazuje na ponowne zwiększenie roli i pozycji ustrojowej Zgromadzenia Narodowego, co powinno być zgodne z rolą parlamentu w klasycznym systemie parlamentarnym. Można wręcz zauważyć tendencje do wyraźnego zmniejszenia roli parlamentu kosztem przede wszystkim premiera i rządu.

Podjęwane przez armeńskie elity polityczne próby większej parlamentaryzacji systemu politycznego nie zmierzają w efekcie końcowym do ukształtowania klasycznej republiki parlamentarnej, z właściwym podziałem kompetencji między władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, ale są próbą ukształtowania systemu politycznego formalnie parlamentarnego, ale realnie funkcjonującego bez

większych zmian z zachowaniem silnej pozycji głowy państwa lub innego ośrodka decyzyjnego (np. premiera).

Zdaniem armeńskiego politologa, Stepana Grigoriana, dyrektora Centrum Analiz Globalizacji i Współpracy Regionalnej w Erywaniu, dokonana zmiana konstytucji i przekształcenie Armenii w republikę parlamentarną nie doprowadzi w najbliższej przyszłości do znaczącej poprawy demokratycznych standardów obecnych częściowo w życiu politycznym tego kraju. Jego zdaniem Armenia nie jest gotowa jeszcze do przyjęcia parlamentarnej formy rządów, a obecna zmiana konstytucji jest jedynie działaniem kreowanym na użytek zewnętrznych aktorów politycznych a głównym jej celem jest zachowanie władzy przed dotychczasowy obóz rządzący. Pod pozorem demokracji dokonuje się operacja związana z utrzymaniem władzy przy dość mocnym jej „odświeżeniu” w postaci parlamentarnej formy rządów. Stepan Grigorian zwraca uwagę, że Armenia w związku z konfliktem o Górski Karabach funkcjonuje w reżimie „półwojskowym”, a realnie działający system wertykalny nie jest przygotowany na radykalne zmiany systemu politycznego. Ponadto kraj od dawna zmaga się z ogromną korupcją i wpływem oligarchów na system politycznym. To tym bardziej przemawia ze argumentami, iż kolejna nowelizacja konstytucji jest działaniem pozorowanym, które nie wniesie pozytywnego elementu do systemu. Podobnie wypowiada się Siergiej Markedonow, który określa konstytucyjną reformę w Armenii mianem ryzykownego lawirowania w poszukiwaniu względnej stabilizacji politycznej i uniknięcia gwałtownych perturbacji związanych z coraz większym społecznym niezadowoleniem. Wskazuje on na dotychczasowe przykłady państw poradzieckich, które postanowiły eksperymentować z tą formą rządów. Przykłady Mołdawii, Ukrainy, Gruzji czy Kirgistanu jego zdaniem nie potwierdzają obecnej szeroko na Zachodzie tezy o zdecydowanie korzystnym wpływie parlamentarnej formy rządów na systemy polityczne państw przechodzących proces transformacji ustrojowej. Reforma ma być polityczną demonstracją woli kompromisu elity politycznej, rozwoju konsensusu społecznego i „wygaszeniem” tłących się w społeczeństwie armeńskim dążeń do radykalnych zmian w systemie politycznym.

Wydaje się, że najbardziej prawdopodobnym rozwiązaniem jest możliwość ewolucji systemu politycznego Armenii w kierunku systemu kanclerskiego, który mieszcząc się w kanonie europejskich demokracji parlamentarnych nadal zapewnia wzrost roli egzekutywy i jej szefa wobec pozostałych organów władzy. W tym przypadku szczególna pozycja szefa rządu – kanclerza, w dużej mierze odpowiada zapotrzebowaniu elit politycznych w Armenii. Jego odrębność, w porównaniu z szefami rządów w innych państwach opartych na systemie parlamentarno-gabinetowym, uwydatnia się najsilniej w sposobie jego powołania, przynależnych mu uprawnień oraz zakresie i procedurze jego parlamentarnej odpowiedzialności za działalność własną i gabinetu.

Obecnie Armenia jest państwem, które mimo dwudziestu pięciu lat transformacji ustrojowej nie doprowadziło do ukształtowania się skonsolidowanego systemu politycznego. System charakteryzuje się dużą niestabilnością, podatnością na wstrząsy i działanie sił sprzeciwu. W rezultacie dotychczasowego procesu transformacji ustrojowej system polityczny Armenii znajduje się w stanie tzw. permanentnej transformacji i posiada cechy reżimu hybrydowego. System polityczny Armenii posiada obecnie cechy zarówno demokracji, jak i autorytaryzmu w taki sposób, że żaden z typów idealnych nie jest dominującym. Proces przemian ustrojowych ma charakter nieustanny, bez możliwości określenia obecnie szans na jego ewolucję w jakimkolwiek kierunku.

Od momentu uchwalenia konstytucji w 1995 roku miały miejsce dwie gruntowane nowelizacje ustawy zasadniczej, które skutkowały radykalną zmianą formy rządów, od systemu prezydenckiego do parlamentarnego. Tym samym proces konsolidacji ustroju konstytucyjnego w Armenii nadal trwa i znajduje się na etapie poszukiwania właściwych rozwiązań ustrojowych. Elementem powodującym istotne ograniczenie możliwości konsolidacji systemu politycznego jest silna i dominująca pozycja głowy państwa w systemie politycznym. Mimo podejmowanych regularnie nowelizacji konstytucji zmierzających do ograniczania roli, pozycji i uprawnień głowy państwa, osoba pełniąca przez ostatnie 10

lat funkcje prezydenta nadal pełni w Armenii wyraźnie dominującą rolę. Doszło do koncentracji władzy w rękach Serża Sargsjana i ukształtowania nieformalnego układu zależności personalnych, których głównym centrum był dotychczas prezydent, a obecnie będzie premier. I przeciwko temu protestują dziś na ulicach Erywania, Wanadzoru i innych miast Ormianie.

(źródło: K. Fedorowicz, Transformacja ustrojowa w Armenii w latach 1991-2016, Poznań 2017).

PREZYDENCI REPUBLIKI ARMENII **[1991-2018]**

- wybrani w wyborach powszechnych –

1. Lewon Ter-Petrosjan
wybrany 16 stycznia 1991 r.

2. Lewon Ter-Petrosjan
ponownie wybrany 22 września 1996 r.

3. Robert Koczarian
wybrany 30 marca 1998 r.

4. Robert Koczarian
ponownie wybrany 5 marca 2003 r.

5. Serż Sargsjan
wybrany 19 lutego 2008 r.

6. Serż Sargsjan
ponownie wybrany 18 lutego 2013 r.

- wybrani przez parlament –

7. Armen Sargsjan
wybrany 2 marca 2018 r.

(źródło: President of the Republic of Armenia, <http://www.president.am>)
przygotował (pno)

Paweł Nieczuja-Ostrowski

NIKOL PASZINIAN – DZIENNIKARZ, POLITYK, REWOLUCJONISTA

W kwietniu br. ten nieznany wcześniej poza Armenią opozycyjny polityk wyrósł na przywódcę aksamitnej rewolucji, która porwała dziesiątki tysięcy Ormian nie tylko w kraju, ale i za granicą. Warto więc zapoznać się nieco z jego sylwetką.

Nikol Paszinian urodził się 1 czerwca 1975 r. w 15-tysięcznym mieście Idżewan, największym ośrodku górzystego regionu Tawusz (zwanego niekiedy armeńską Szwajcarią). W 1991 r. rozpoczął studia w instytucie dziennikarstwa na wydziale filologicznym Erywańskiego Uniwersytetu Państwowego. Ze względu na aktywność polityczną został wydalony z uczelni w 1995 r. Jeszcze na studiach rozpoczął działalność dziennikarską. W okresie lat 1994-1995 pisał dla dzienników „Lragir”, „Lragir or” i „Molorok”. W latach 1989-1999 był redaktorem naczelnym dziennika „Oragir”, a po jego zamknięciu przez władze został redaktorem naczelnym dziennika „Hajkakan Żamanak” (Ormiański Times), uznawanego za jedną z głównych gazet politycznych Armenii. Funkcję tę pełnił do 2012 r., jednak z przerwą spowodowaną od 2008 r. do 2011 r. w następstwie represji politycznych przeciw opozycji.

(fot. źródło: irates.am)

Równocześnie Nikol Paszinian zaczął angażować się w politykę. W 2006 r. współtworzył społeczno-polityczną inicjatywę „Ajlyntrank” (Այլընտրանք, tzn. Alternatywa). Rok później znalazł się na pierwszym miejscu proporcjonalnej listy bloku wyborczego „Impicment” (Իմպիչմենտ). Jednak koalicja z wynikiem 1,29% (17475 głosów) nie przekroczyła progu wyborczego i nie wprowadziła do parlamentu żadnego deputowanego. W 2008 r. został członkiem sztabu wyborczego kandydata na prezydenta Lewona Ter-Petrosjana, a równocześnie byłego pierwszego prezydenta niepodległej Armenii. Po wyborach prezydenckich, w których wygrał Serż Sargsjan, doszło do masowych protestów w Armenii, brutalnie stłumionych przez siły bezpieczeństwa 1 marca 2008 r. Po tych wydarzeniach Paszinian, zagrożony represjami, pozostawał przez ponad rok w ukryciu. Po ujawnieniu się został aresztowany i wyszedł z więzienia dopiero w maju 2011 r. na mocy amnestii.

W 2012 r. Paszinian wystartował z powodzeniem w wyborach parlamentarnych z listy proporcjonalnej opozycyjnego bloku wyborczego „Ormiańskiego Kongresu Narodowego” (OKN), na którego czele stał Lewon Ter-Petrosjan. Wynik 7,1% (106901 głosów) dał koalicji zaledwie 7 mandatów. Jako deputowany Zgromadzenia Narodowego V kadencji i członek parlamentarnej frakcji OKN zasiadał w komisji spraw zagranicznych, komisji ds. administracji terytorialnej i samorządu lokalnego oraz komisji etyki.

W 2015 r. był członkiem założycielem partii o nazwie „Umowa Obywatelska” (Kaghakacjkan pajmanagir, Բաղադրացիական պայմանագիր). W 2017 r. partia ta wystartowała w wyborach parlamentarnych w ramach opozycyjnego bloku wyborczego „Jelk” (ԵԼԶ, tzn. Wyjście). Wynik 7,78% (122065 głosów) zapewnił koalicji 9 mandatów. Jako deputowany Zgromadzenia Narodowego VI kadencji Nikol Paszinian został przewodniczącym frakcji parlamentarnej „Jelk” i członkiem komisji opieki zdrowotnej i spraw społecznych.

W kwietniu br. podjęta przez Pasziniana inicjatywa „Mój krok” przeciw objęciu stanowiska premiera Armenii przez byłego prezydenta Serża Sargsjana, doprowadziła do masowych pokojowych protestów w całym kraju. A Nikol Paszinian stał się niekwestionowanym przywódcą i twarzą „aksamitnej rewolucji”, którą ogłosił.

Prywatnie jest żonaty i ma czworo dzieci.

(źródła: Centralna Komisja Wyborcza Republiki Armenii, <http://www.elections.am>, dostęp: 25.04.2018; Zgromadzenie Narodowe Republiki Armenii, <http://www.parliament.am>, dostęp: 25.04.2018; О нас, „Айкакан жаманак” ежедневник, <http://www.armtimes.com/ru/about>, dostęp: 25.04.2018; Пашинян Никол Владимирович, z dn. 25 апреля 2018, „Кавказский Узел” http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/205141/#note_8, dostęp: 25.04.2018)

Krzysztof Fedorowicz

REWOLUCJA TO NIE WSZYSTKO

Kilkanaście kwietniowych dni w 2018 roku wstrząsnęło (dosłownie!) najmniejszą byłą republiką radziecką. Na obszarze poradzieckim już od pewnego czasu rozpoczął się proces odchodzenia (obalania) przywódców pamiętających czasy ZSRR. Przed długi okres czasu wydawało się, że Armenia jest w dużym stopniu uodporniona na taką powinność. Budowana latami konstrukcja państwa klanowego, rządzonego przez wąską grupę osób, którzy wydawać się mogło do perfekcji opanowali sztukę manipulacji masami, miała trwać jeszcze długo. Spojona interesami oligarchów, polityków, umiejętnie podpierana kwestią karabachską, miała zapewnić dalsze funkcjonowanie układu rządzącego. Dla dobrego samopoczucia społeczności międzynarodowej dokonywano nowelizacji konstytucji i zmian formy rządów, od prezydenckiej, semi-prezydenckiej do parlamentarnej. Nie ważne jak, ale ważne kto rządzi. Ta dewiza przez lata przyświecała najważniejszemu armeńskiemu politykom.

Wbrew pogłębiającym się trudnościom ekonomicznym, zawirowaniom geopolitycznym w najbliższym otoczeniu oraz coraz częściej powtarzającym się masowym wystąpieniom ormiańskiego społeczeństwa, które sygnalizowało swoje niezadowolenie ze stanu państwa, dotychczasowy ośrodek rządzący niezmiennie trwał na stanowisku i nie zamierzał dokonywać realnych zmian systemu, który wydawało się działa. Najważniejsze było bezpieczeństwo, kwestia Górskiego Karabachu oraz sojusz z Rosją. Na tych fundamentach budowano system polityczny Armenii. Ale nie uwzględniono w tych priorytetach coraz bardziej licznego młodego pokolenia Ormian, którzy doskonale wiedzą jak wygląda świat, co się dzieje u sąsiadów i jak ma wyglądać nowoczesne państwo. Nie przewidziano, że coraz bardziej zglobalizowanego społeczeństwa nie da się długo oszukiwać. Mimo możliwości wyjazdów, nie wszyscy Ormianie mają ochotę opuszczać swój kraj. Nie wszyscy też mają takie samo zdanie (jak rządzący) o Górskim Karabachu, widząc, że ta nierozwiązana kwestia ma olbrzymi negatywny wpływ na ich codzienne życie. Coraz częściej młodzi ludzie głośno dają do zrozumienia, że Armenia nie jest skazana jedynie na Rosję.

Kwiecień 2018 roku w Armenii przejdzie do historii. Najprawdopodobniej to koniec pewnej epoki, koniec dotychczasowego układu, który wydawał się nie do rozbicia. A jednak Ormianie po raz kolejny wzięli swoje sprawy w swoje ręce. I mimo wielu wcześniejszych prób i niepowodzeń, tym razem triumfują. Dziś jest czas radości i zwycięstwa. Życząc Armenii i Ormianom sukcesów w kształtowaniu nowoczesnego państwa należy mieć nadzieje, że odsunięcie dotychczasowego prezydenta i premiera nie jest ostatnim akordem tej rewolucji. Dopiero teraz pojawia się możliwość budowania państwa według sprawdzonych i transparentnych reguł. Jednak jak pokazuje przykład chociażby Ukrainy, proces kształtowania demokratycznego państwa jest o wiele bardziej skomplikowany, niż przeprowadzenie rewolucji.

WYDARZENIA

W ARMENII

PROTESTY W ARMENII

16 kwietnia 2018 (pno)

W poniedziałek 16 kwietnia 2018 r. doszło w Armenii do ulicznych protestów w związku z planowanym wyborem byłego prezydenta Serża Sargsjana na nowego premiera Armenii. Wyboru ma dokonać Zgromadzenie Narodowe Republiki Armenii we wtorek. Przypominamy, że w kraju tym 9 kwietnia dokonano zmiany z systemu semi-prezydenckiego do parlamentarno-gabinetowego. Sytuacja ta przypomina manewr jaki miał miejsce w Rosji w 2008 r. gdzie Władimir Putin po zakończeniu swojej drugiej kadencji prezydenckiej utrzymał faktyczną władzę jako premier.

Uzasadnione obawy o podobny scenariusz stały się powodem mobilizacji opozycji politycznej w Armenii. Do protestów ulicznych wezwała partia Umowa Obywatelska (wchodząca w skład opozycyjnego sojuszu „Jelk”) i jej przywódca Nikol Paszinian (członek parlamentu). Zgromadziły one w Erywaniu dziesiątki tysięcy ludzi. Podobny protest rozpoczął się także w Wanadzorze.

Demonstranci w Erywaniu zgromadzili się wpięć na Placu Francuskim skąd próbowali przejść pod budynek parlamentu na Alei Marszałka Baghramiana. Marsz zatrzymała policja blokująca ulicę drutem kolczastym, użyto też granatów ogłuszających. Rannych zostało kilka osób, m.in. lider protestów Nikol Paszinian. Wrócił on jednak wieczorem na demonstrację.

Obserwatorzy zwracają uwagę, że w protestach biorą udział zwykli ludzie, i to w dużej części młodzi. Może to świadczyć o narastającej w społeczeństwie determinacji do zmiany osób rządzących państwem. Zapowiadana jest kontynuacja protestów w kolejnym dniu.

(na podstawie doniesień mediów i relacji mieszkańców oraz civilcontract.am, parliament.am)

„ROSYJSKI MANEWR” W ARMENII

17 kwietnia 2018 (pno)

Zgromadzenie Narodowe Armenii, stosunkiem głosów 77 za do 18 przeciw, wybrało na nowego premiera niedawnego prezydenta tego kraju, Serża Sargsjana. Tym samym powtórzono rosyjski manewr z 2008 r., za pomocą którego, po dwóch kadencjach prezydenckich Serż Sargsjan zachował władzę jako premier dzięki zmianie systemu na parlamentarno-gabinetowy. Na stanowisko nominowała go jego własna partia tj. Republikańska Partia Armenii, wspólnie z koalicyjnym Zjednoczeniem Rewolucyjnym Dasznakcutiun.

Na decyzję deputowanych nie wpłynęły niesłabnące w Erywaniu protesty. Zgromadzeni przeciwko wyborowi byłego prezydenta blokowali główne ulice w centrum miasta. Lider protestów Nikol Paszinian wzywał do utrzymywania jej pokojowej formy i ogłosił rozpoczęcie narodowej aksamitnej rewolucji.

Służby porządkowe przez cały czas protestów pozostają w pełnej gotowości, separując budynki państwowe od protestujących. W obecnej sytuacji demonstracji siły władzy i niespełnienia oczekiwań demonstrantów rośnie obawa o radykalizację nastrojów. Tym bardziej, że społeczeństwo Armenii już doświadczyło konfrontacji ulicy i sił porządkowych. Szczególnie tragiczny wymiar przybrały one 1 marca 2008 r., gdzie przeciwko protestującym wysłano wraz z policją wojsko. W wyniku zajść około 8 osób zginęło, a 130 zostało rannych. Ówczesne wystąpienia były następstwem wyborów na prezydenta Armenii, które uznawano za sfałszowane. Wybrano wówczas właśnie Serża Sargsjana.

(źródła: media, relacje mieszkańców, publikacje naukowe)

ORMIAŃSKI KOŚCIÓŁ APOSTOLSKI ZANIEPOKOJONY SYTUACJĄ W ARMENII

23 kwietnia 2018 (Krzysztof Fedorowicz)

W związku z coraz bardziej napiętą sytuacją w Armenii i brakiem możliwości jej szybkiego uregulowania, głos zabrali najwyżsi hierarchowie Ormiańskiego Kościoła Apostolskiego. W czwartek 19 kwietnia Jego Świątobliwość Katolikos Wszystkich Ormian, Karekin II Nersisjan, wydał specjalną odezwę, w której odniósł się do bieżącej sytuacji w kraju. Jego zdaniem zaistniała sytuacja zakłóca przebieg normalnego życia społecznego. Katolikos wezwał „aby dzieci naszego narodu, zachowały trzeźwość umysłu i legalności w patriotycznej manifestacji oraz okazywały szacunek i przebaczenie wobec siebie”. Z kolei w piątek 20 kwietnia do Erywania na kilka godzin przybył Jego Świątobliwość Katolikos Wielkiego Domu Cylicyjskiego, Aram I Keszisjan, który także z wielkim niepokojem odniósł się do zaistniałej sytuacji. Obaj hierarchowie wspólnie spotkali się z premierem Serżem Sargsjanem. W wydanym oświadczeniu zwrócili uwagę, że nie mogą pozostać obojętni wobec scen i zjawisk, które widzą na ulicach Erywania. Zdaniem hierarchów obecna sytuacja może mocno zaszkodzić państwu, dlatego konieczna jest wola dialogu po obu stronach. Zwrócili się do Premiera z apelem o rozwiązanie problemów wyłącznie środkami pokojowymi z poszanowaniem konstytucyjnego porządku.

(źródło: news.am)

AKSAMITNA ARMENIA

23 kwietnia 2018 (pno)

Trwające w Armenii od ponad tygodnia protesty uliczne nabierają na sile. Są one skierowane przeciwko nowemu premierowi Serżowi Sargsjanowi, który objął to stanowisko po zakończeniu drugiej kadencji prezydenckiej. Organizator protestów i ich lider Nikol Paszinian, członek parlamentu, przywódca partii Umowa Obywatelska i opozycyjnej frakcji parlamentarnej „Jelk” ogłosił we wtorek 17 kwietnia pokojową „aksamitną rewolucję”.

Zauważa się, że mimo mobilizacji sił porządkowych i natężeniu ich działań przeciwko protestantom, w tym coraz liczniejszym zatrzymaniom, o jakich donoszą media, protesty nie tylko nie osłabły, ale przyciągnęły jeszcze więcej Ormian. Dużą część ich uczestników stanowi młodzież i studenci. Demonstranci starają się zachowywać pokojowy charakter protestów i blokować budynki rządowe i główne arterie miast, przede wszystkim stolicy.

Protesty w Armenii mobilizują także Ormian zamieszkałych poza granicami kraju. Podejmują oni spontaniczne akcje od demonstracji solidarności z protestującymi po zrywanie podobizn Serża Sargsjana w armeńskich placówkach dyplomatycznych. Publicznie rodaków wsparły też osobistości diaspory ormiańskiej, takie jak muzyk Serż Tankian i kanadyjska aktorka Arsine Chadżian (Khanjyan).

Niepewność budzi rozwój wydarzeń w związku z przypadającym jutro (24 kwietnia) narodowym dniem Pamięci Ofiar Ludobójstwa Ormian. Jest to największe ormiańskie święto mobilizujące miliony Ormian na całym świecie. Szacuje się, że w Armenii w marszu pamięci uczestniczy kilkaset tysięcy osób.

Być może obawą przed rozwrzeszczaniem protestów jutrzejszego dnia spowodowane są ostatnie działania władz. W niedzielę doszło do spotkania premiera Serża Sargsjana i Nikoła Pasziniana, które jednak zakończyło się bardzo szybko i nie przyniosło rozwiązania konfliktu. Kilka godzin później policja przeprowadziła akcję zatrzymania Nikoła Pasziniana oraz dwóch innych deputowanych i członków Umowy Obywatelskiej Sasuna Mikaeljan i Ararata Mirzojana. Te i kolejne aresztowania nie zakończyły niedzielnych protestów. W poniedziałek zgromadziło się na nich ponownie dziesiątki tysięcy osób.

TYGODNIOWY PREMIER

23 kwietnia 2018 (pno)

Dziś, 23 kwietnia ok. godz. 16.00 Serż Sargsjan ogłosił rezygnację ze stanowiska premiera Armenii. Został na nie zaprzysiężony zaledwie tydzień wcześniej 17 kwietnia. Rezygnację wymogły masowe protesty

społeczeństwa ormiańskiego, którym przewodził opozycyjny lider Nikol Paszinian. Protestów nie powstrzymało nawet jego aresztowanie.

Ze stanowiskiem Serż Sargsjan pożegnał się w krótkim oświadczeniu, w którym między innymi powiedział: "Nikol Paszinian miał rację. Ja się myliłem".

W POLSCE

NOWA ORMIAŃSKA ORGANIZACJA

1 marca 2018 (pno)

W Koszalinie w styczniu tego roku zawiązało się Stowarzyszenie Ormiańskie „Mer Hajrenik” im. Abp. Józefa Teofila Teodorowicza, jako stowarzyszenie zwykłe.

Zrzesza ono zarówno przedstawiciele nowej emigracji, jak i potomków rodów ormiańskich osiadłych w Polsce w poprzednich wiekach.

Prezesem został Vahan Hakobyan. Pozostali członkowie zarządu to: Albert Zarganian – Wiceprezes, Mayis Manukyan – Wiceprezes, Łukasz Trzeciak – Sekretarz, Albert Zargarian – Skarbnik.

KONFERENCJA: MUZYKA ARMENII I ORMIAN POLSKICH

22 kwietnia 2018 (pno)

W Krakowie w Collegium Maius 21 kwietnia odbyła się konferencja naukowa pt. Muzyka Armenii i Ormian polskich. Organizatorem były: Komisja Wschodnioeuropejska Polskiej Akademii Umiejętności, Akademia Muzyczna w Krakowie, Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego i Ormiańskie Towarzystwo Kulturalne.

W programie były przewidziane następujące wystąpienia: Krzysztof Stopka *Kultura dawnej Armenii*, Jakub Kopczyński *Ormiańska muzyka religijna – przeszłość i teraźniejszość*, Natalia Podolska *Muzyka ormiańska a Komitas Wardapet*, Zofia Trystuła-Hovhannisyany *Duduk – starożytny symbol kultury Ormian*, Andrzej A. Zięba *Muzyka w dziejach Ormian polskich*.

(źródło: <http://otk.org.pl>)

„MASY I MASOWA PRZEMOC” – SPOTKANIE Z DR HASMIK GRIGORIAN

30 kwietnia 2018 (pno)

W kwietniu w Gdańsku gościła dr Hasmik Grigorian, kulturoznawczynią, pracownik Erywańskiego Uniwersytetu Państwowego.

Hasmik Grigorian jest absolwentką Instytutu Kulturologii na Erywańskim Uniwersytecie Państwowym (YSU). Pracę doktorską obroniła w Instytucie Archeologii i Etnografii Narodowej Akademii Nauk Republiki Armenii. Jest autorką wydanej w 2017 r. monografii pt. "Masy i masowa przemoc: udział muzułmańskiej ludności Imperium Osmańskiego w Ludobójstwie Ormian".

W Gdańsku odbyły się z dr Grigorian dwa spotkania w siedzibie Związku Ormiańskiego w Gdańsku (ul. Mariacka 34/36). Pierwsze 24 kwietnia (godz. 18.00) zorganizował Związek Ormiański w Gdańsku z okazji Dnia Pamięci Ofiar Ludobójstwa Ormian. Poprowadził je Gagik Parsamian. Organizatorem drugiego, 30 kwietnia (18.00) był Instytut Badań Ormiańskich. Spotkanie prowadził dr Paweł Nieczuja-Ostrowski.

Poniżej fotorelacja.

FOTORELACJA

(fot. Gabriela Szubstarska)

PRZEGLĄD PUBLIKACJI

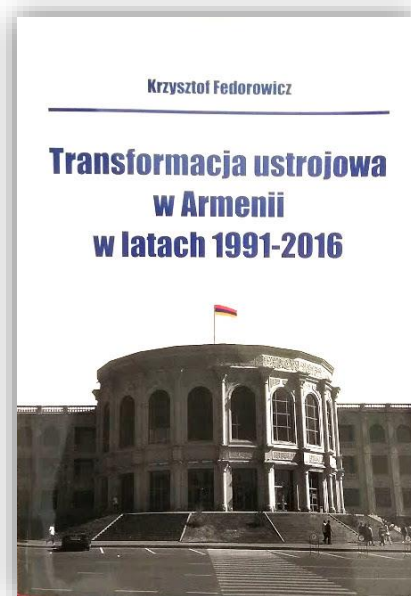
POLITOLOGIA

Krzysztof Fedorowicz

Transformacja ustrojowa Armenii w latach 1991-2016

Wyd. Instytut Wschodni UAM, Poznań 2017, ss. 433

„Przedmiotem badań w niniejszej pracy jest proces przemian systemu politycznego Armenii w latach 1991-2016 od republiki prezydenckiej, poprzez próbę ukształtowania rozwiązań ustrojowych właściwych republice półprezydenckiej o charakterze niedemokratycznym, do przyjęcia ustroju konstytucyjnego odpowiadającego republice parlamentarnej. Istotnym elementem prowadzonych badań jest wskazanie licznych przeciwności i trudności, na jakie ten proces napotykał i skali deformacji przyjmowanych rozwiązań ustrojowych w wyniku działania tzw. sił sprzeciwu i uwarunkowań społeczno-kulturowo-politycznych. Zakres czasowy analizy obejmuje lata 1991 – 2016. Początek wyznacza moment uzyskania niepodległości przez Armenię i kształtowanie rozwiązań ustrojowych już jako suwerenne i niepodległe państwo niebędące częścią ZSRR. Jako końcową datę graniczną przyjęto rok 2016, który z jednej strony w wyniku kolejnej nowelizacji konstytucji rozpoczyna proces przekształceń ustrojowych w kierunku republiki parlamentarnej, a z drugiej strony jest zwieńczeniem dwudziestu pięciu lat funkcjonowania niepodległej Armenii. Należy jednak dodać, że chociaż ramy czasowe pracy obejmują lata 1991-2016, to z uwagi na istotne z perspektywy procesu transformacji wydarzenia poprzedzające ogłoszenie niepodległości Armenii, zostały również poddane analizie w pracy.” [ze wstępu]

Spis treści:

1. Transformacja ustrojowa na obszarze poradzieckim w ujęciu teoretycznym
2. Transformacja ustroju konstytucyjnego państwa
3. Prezydent Armenii w procesie transformacji ustrojowej
4. Rząd Armenii w procesie transformacji ustrojowej
5. Parlament Armenii w procesie transformacji ustrojowej
6. System wyborczy i system partyjny Armenii w procesie transformacji ustrojowej
7. Grupy nacisku w procesie transformacji ustrojowej w Armenii
8. Ochrona praw człowieka i kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego w procesie transformacji ustrojowej Armenii

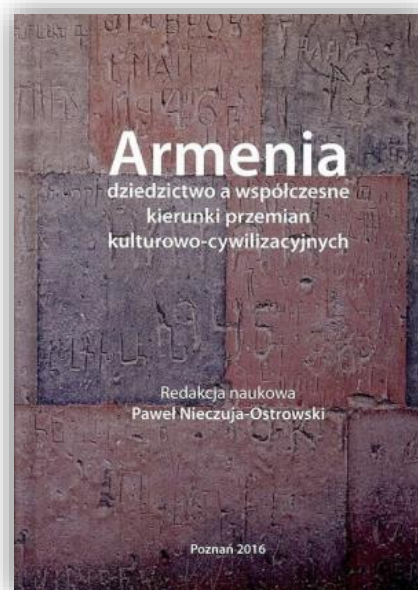
Autor jest pracownikiem Instytutu Wschodniego na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu. Od wielu lat jego zainteresowania naukowe skupiają się na problematyce procesów transformacji systemowej na obszarze poradzieckim, systemów politycznych, konfliktów politycznych i etnicznych na Kaukazie Południowym, przemianach polityczno-społecznych w Armenii oraz kwestiach Górskiego Karabachu w polityce Armenii, migracji i uchodźców na Kaukazie Południowym, funkcjonowania tzw. quasi-państw. Odbył staże naukowe w Państwowym Uniwersytecie w Erywanii oraz w Państwowym Uniwersytecie w Wanadzor, gdzie prowadził wykłady. W 2015 roku prowadził badania naukowe i kwerendę w armeńskim centrum analitycznym Center for Strategic Analysis „Spectrum” w Erywanii oraz w Instytucie Kaukaskim w Erywanii.

POLITOLOGIAredakcja naukowa
Paweł Nieczuja-Ostrowski**Armenia: dziedzictwo a współczesne przemiany kulturowo-
cywilizacyjne**

Fundacja Czystej Energii, Poznań 2016, ss. 371

Publikacja została wydana w dwudziestą piątą rocznicę odzyskania przez naród ormiański niepodległego państwa. Państwa odrodzonego na początku XX wieku po blisko pięciu i pół wiekach oczekiwania, zmagania, powstań i prześladowań, lecz po trzech latach ponownie utraconego na kolejne siedem dziesięcioleci, aż do ostatniej dekady XX wieku. Stanowi ona próbę rozpoznania i wyjaśnienia głównych czynników generujących polityczną aktywność współczesnej Armenii i Ormian, zwłaszcza w sferze stosunków międzynarodowych, szczególnie istotnej z polskiej perspektywy.

„W prezentowanej książce zwraca się uwagę na zderzenie się i jednocześnie umacnianie wartości ormiańskiego dziedzictwa przeszłości z wyzwaniem teraźniejszości i przyszłości. Badacze spraw międzynarodowych, kaukazologicznych i *stricte* ormianistycznych prezentują refleksyjnie oraz analitycznie wiedzę o Armenii i Ormianach, a w tym w kontekście współczesnych kierunków rozwoju życia kulturowo-cywilizacyjnego. Zwraca się uwagę na współzależności geopolityczne kraju; na tożsamość kulturową Armenii. Nośne w refleksji poznawczej jest objaśnianie: korzeni odrębności kulturowej Ormian, charakterystyka ich losów politycznych, osiągnięć kulturowych rozstawiających ich w świecie; kształtowania systemu politycznego i procesu transformacji ustrojowej współczesnej Armenii; jak też jej miejsca wobec przemian kulturowo-cywilizacyjnych, a w tym jej wyzwań rozwojowych. Wskazuje się na kwestie zagłady narodowej, diaspory ormiańskiej, spraw gospodarczych, a w tym przestrzeni energetycznej, religii i jej relacji z polityką oraz problemu Górskiego Karabachu. Są to zagadnienia przykuwające uwagę opinii międzynarodowej. Są też istotne z polskiego punktu widzenia, zwłaszcza, że szacuje się, że od lat 90. XX wieku przesiedliło się w polską przestrzeń ok. 30–50 tys. Ormian. [ze wstępu]

Spis treści:

1. **Andrzej Chodubski**, Armenia: współzależności geopolityczne
2. **Krzysztof Fedorowicz**, Kształtowanie się systemu politycznego i proces transformacji ustrojowej
3. **Paweł Nieczuja-Ostrowski**, Państwo i społeczeństwo wobec wyzwań i przemian współczesności
4. **Paweł Nieczuja-Ostrowski**, Mec Jeghern: kwestia zagłady narodowej w polityce ormiańskiej
5. **Piotr Kwiatkiewicz**, Genocyd chrześcijan w Azji Mniejszej 1915–1917 a jego współczesna recepcja
6. **Paweł Nieczuja-Ostrowski**, Diaspora ormiańska w polityce Armenii: relacje i obszary oddziaływania
7. **Piotr Kwiatkiewicz**, Czynniki społeczno-ekonomiczne rozwoju sektora energetycznego państwa
8. **Piotr Kwiatkiewicz**, Konsumpcja, produkcja i dystrybucja energii elektrycznej
9. **Piotr Kwiatkiewicz**, Pozycja międzynarodowa państwa a polityka energetyczna
10. **Renata Król-Mazur**, Rola religii w konflikcie o Górski Karabach
11. **Andrzej Chodubski**, Górski Karabach: odstony sporów i walk

Hasmik Grigoryan

The Masses and Mass Violence: The Participation of the Muslim Population of the Ottoman Empire in the Armenian Genocide

Tytuł oryginalny:

Չանգվածները և զանգվածային բռնությունները. Օսմանյան կայսրության մուսուլման բնակչության մասնակցությունը Հայոց ցեղասպանությանը

National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Yerevan 2017, ss. 244

W pracy pt. Masy i masowa przemoc: udział ludności muzułmańskiej Imperium Osmańskiego w Ludobójstwie Ormian, Hasmik Grigoryan przedstawia przywódcze i organizacyjne aspekty ludobójstwa Ormian w 1915 r., ich tło, a następnie sposoby uczestniczenia miejscowej ludności cywilnej w zbrodniach.

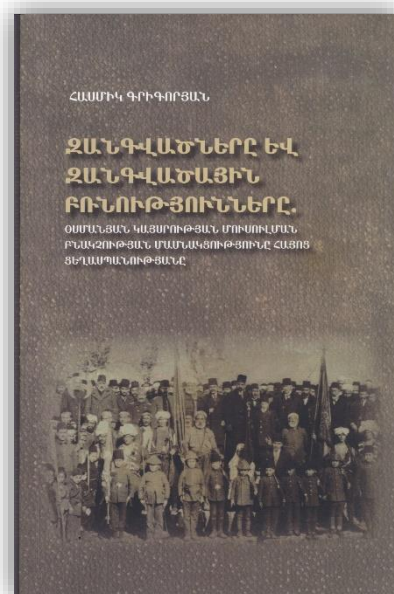
Inspiracją do badań stały się dla autorki podobne badania nad rolą niemieckiego społeczeństwa w ludobójstwie Żydów podczas drugiej wojny światowej. Jak pisze we wstępie: „Analiza mechanizmów wykorzystywanych przy realizacji ludobójstwa pokazuje, że anihilacja jakiejś grupy w całości lub w części wymaga szerszego udziału społeczeństwa - od oficjalnych struktur wojskowych, takich jak armia, do miejscowej ludności cywilnej. [...]

Badania naukowe, najlepiej znane za pośrednictwem debaty między amerykańskimi historykami Christopherem Browningiem i Danielem Goldhagenem, ukształtowały teorie sugerujące, że sprawcami ludobójstwa są "zwykli" członkowie społeczeństwa.

Podczas gdy Ch. Browning uważa, że motywacja miejscowych uczestników jest zasilania oportunistycznym, presją otoczenia i pragnieniem kariery, D. Goldhagen określa ich udział jako wynik wpływu ideologii, a w przypadku Holokaustu, eliminacyjnego antysemityzmu. Podkreślił on aspekt etniczny, argumentując, że sprawcami Holocaustu byli nie tyle zwykli członkowie społeczeństwa, co zwyczajni Niemcy, których prowadziła antysemicka ideologia zakorzeniona w niemieckiej kulturze.

W niniejszej pracy, odnoszę określone przez nich obszary do przypadku ormiańskiego, badając zakres motywacji muzułmańskich obywateli Imperium Osmańskiego, aby uczestniczyć w ludobójstwie Ormian." Tym samym pracę autorki należy postrzegać jako ważny głos w badaniach nad wpływem na społeczeństwa ideologii nienawiści oraz rolę „zwykłych ludzi” w zbrodniach przeciw ludzkości.

Praca została podzielona na cztery części. W pierwszej autorka omawia osie etnograficznej problematyki masowości przemocy podczas ludobójstwa Ormian (czynnik imperium osmańskiego oraz ideologii religijnej). W rozdziale drugim dokonuje analizy udziału struktur państwowych w ludobójstwie Ormian (m.in. organów administracji państwowej, struktur wojskowych). W rozdziale trzecim poddaje analizie udział tzw. szeregowych członków społeczeństwa w zbrodni (osobno mężczyzn, kobiet i dzieci). W ostatniej części przedstawia problematykę „dobroczyńców” w trakcie ludobójstwa Ormian, podejmując kwestie manifestacji pomocy (wsparcia) ofiarom, jak i pobudek, z jakich była udzielana.

czasopismo

“Haigazian Armenological Review” Nr 37

Haigazian University Press, Beirut 2017, ss. 724

„Haigazian Armenological Review” jest rocznikiem wydawanym przez ormiański Uniwersytet Haigazian w Bejrucie w Libanie. Pierwszy jego numer ukazał się 1970 r. Na treść rocznika składają się artykułów naukowe, niepublikowane dokumenty, recenzje książek, a także nekrologi. Materiały naukowe dotyczą badań nad przeszłością, kulturą i współczesnością Armenii i Ormian. Większość tekstów publikowana jest w języku zachodnioormiańskim (dalej: z.orm), i tylko nieliczne występują w angielskim, a jeszcze rzadziej we francuskim.

W numerze 37 (2017) znalazło się 39 różnego rodzaju tekstów.

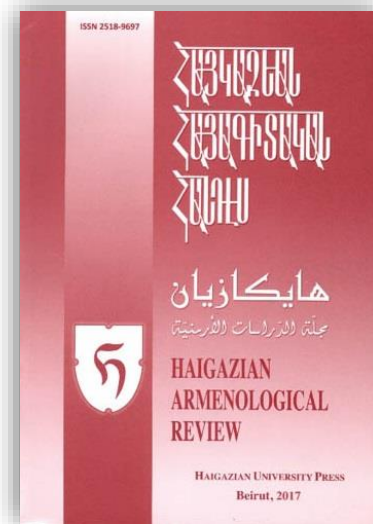
Spis treści:

Articles

1. **Hranush Hakobyan**, Armenian identity issues (z.orm.)
2. **Vachagan Avagyan**, Water in Armenian Beliefs and Households Rites (z.orm)
3. **Gayane Gevorgyan**, The Historical Development of the Structures of the Tense and Mood Systems in Armenian Diaspora (z.orm)
4. **Henrik Bakhchinyan**, The “Complaint” Poem by Frik (z.orm)
5. **Ashot Manucharyan**, Teomachy in Armenia in XIII Century (z.orm)
6. **Zaven Kniazian**, The “Dvin Violin”. A Medieval Musical Instrument from Armenia (z.orm)
7. **Kristine Kostikyan**, The Transformation of Armenian Monastery and Settlement Toponyms in Persian Documents (z.orm)
8. **Arman Maloyan**, The role of Armenians in Ottoman Trade and the Number of the Armenians in Constantinople (1780-1820s) (z.orm)
9. **Armen Hayrapetyan**, The *Aragats* Chapter of the Social Democrat Hunchak Party (SDHP) in Alexandropol, 1895-1904 (z.orm)
10. **Gegham Hovhannisyan**, The Hnchakyans during the 1917 Russian Revolution (February 1917-May 1918) (z.orm)
11. **Gayane Makhmourian**, Nakhijevan in US State Department Documents and the National Archives of Armenia (1918-1920) (z.orm)
12. **Father Nerses Asrian**, Pages from the History of the closed diocese of Artsakh (1933-1988) (z.orm)
13. **Zaven Messerlian**, Hamo Ohanjanian’s Letters to Gen. Casey and Tro Ganayan (z.orm)
14. **Karine Rafaelyan**, Survival and the Armenian Genocide Themes in Derenik Demirchyan’s Literary Works (z.orm)
15. **Vachagan Grigoryan**, Levon Shant’s *Hin Asdvadzner* (Old Gods) and the European Theater (z.orm)
16. **Anush Aslibekyan**, William Saroyan’s “Armenian Trilogy” (z.orm)
17. **Grigor Arshakyan**, Turkish-Armenian Relations in the Turkish Regional Politics Context (November 2002-August 2008, the Russo-Georgian Five-Day War) (z.orm)
18. **Armenag Yeghiayan**, Words Spelt in More than One Way (z.orm)

Investigatives Articles

1. **Parandzem Meytikhianian**, The Translation of the Bible and Mesrop Mashtots’ Role (z.orm.)
2. **Tavit Kasbarian**, Armenian Renaissance (Its Time and Characteristics) (z.orm.)

3. **Venera Makaryan**, The Date When Catholicos Azaria Gargaretsi Established His Rival Seat (17th-18th centuries) (According to the Sharia Court Register of Aleppo) (z.orm.)
4. **Karine Alexanian**, Denialism During the Turkish occupation of the District of Alexandropole (1918-1921) (z.orm.)
5. **Marina Moushegian**, A Hundred-Year-Old Confusion: Komitas and His Dissertation on Kurdish Music (z.orm.)
6. **Haig Avakian**, Letters of Arshag Chobanian and Levon Pashalian to Arpair Arpiarian (z.orm.)
7. **Mihran Minasian**, Unpublished Documents on the Condition of the Kilis Armenians During and After the 1909 Adana Massacres (z.orm.)
8. **Vartan Matiossian**, Newly-Discovered Letters Addressed to Hamasdegh (z.orm.)

Briefings

1. **Arsen Harutyunyan**, Newly-Found Epigraphic Inscription from Tatev Monastery that Mentions the Name of St. Pandaleon (Pantaghion) (z.orm.)
2. **Norayr Poghosyan**, The Miracle of Patriarch Grigor Shghtayakir (z.orm.)
3. **Ani J. Avetisyan**, Exhibitions Organized in Bursa Province and the Participation of Armenians (z.orm.)
4. **Arevik Meliqyan**, Nigol Mikayelian's (aka Vana Ishkhan) Personal archive (z.orm.)
5. **Bedros Torosian**, Different Ways of Interpreting the Armenian Genocide (po angielsku)
6. **Susana Khachatryan**, The Armenian Arts Center in Tbilisi (z.orm.)
7. **Andranik Dakessian**, Additions to the List of the Volume of *The Lebanese Armenian Book: A Bibliography, 1894-2012* (z.orm.)

W numerze ponadto zawarto recenzje książek i nekrologi. Link do wykazu artykułów opublikowanych we wcześniejszych numerach czasopisma znajduje się pod adresem:
<http://www.haigazian.edu.lb/research/publications/armenological-review/>

The screenshot shows the website for the Haigazian Armenological Review. At the top left is the Haigazian University logo. The navigation bar includes 'NEWS', 'CALENDAR', 'PHOTOS', and a search bar. Below the navigation bar, there are links for 'About Haigazian', 'Academics', 'Admissions', 'Student Life', 'Research', 'Administration', and 'Community'. The main content area is titled 'Armenological Review' and includes a description of the journal's history and mission. It also features a 'Bibliography Content' section with three book covers for volumes 31, 32, and 33.

Redakcja:

Paweł Nieczuja-Ostrowski

Grair Magakian

Krzysztof Fedorowicz

Projekt okładki:

Paweł Nieczuja-Ostrowski

Fotografia na okładce:

Paweł Nieczuja-Ostrowski

Biuletyn

Instytutu Badań Ormiańskich

Numer 1

(marzec-kwiecień)

2018

B I U L E T Y N
INSTYTUTU BADAŃ ORMIAŃSKICH

